

Date: 7th June-2026

**BOLALAR YUZUVCHISI XUDAYBERDI TO‘XTABOYEV VA JAHON
BOLALAR ADABIYOTI YOZUVCHISI JANNI RORADI USLUBINING FARQLI
VA MUSHTARAK JIHATLARI.**

Usmonova Osiyo Sobirovna

NamDU akademik litseyi ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi.

Toifa: Bosh o‘qituvchi (oliy toifa)

Badiiy adabiyotda har bir ijodkorning o‘ziga xos ijod uslubi mavjud bo‘ladi. Mana shu ijodiy mahorati ularni baoshqa ijod ahlidan farqlab turadi. Qaysidir adib qahramonlari komik, qiyosidir bir adibning personajlari esa jiddiy, yana qaysidir adibning qahramonlari murakkab holatda tasvirlanadi. Bunday holat, albatta, yozuvchining dunyoqarashi, atrof muhitga bo‘lgan e‘tibori, ba‘zan esa uning fe‘l-atvoridan kelib chiadi.

Bugungi kun jahon bolalar adabiyotiga nazar tashlaydigan bo‘lsak, beixtiyor H.K.Andersen, J.Rodari, aka-uka Grimmlar, Ekzyuperi va boshalar ko‘z oldimizga keladi. Chunki ularning asarlari bolalarning sevimli kitobiga aylanish bilan ularning qahramonlariga xatto taqlid ham qilishadi. Har bir adibning asarlari yuksak mahorat bilan yaratilsa-da, J.Rodari ijodi va uning ijod usuli biroz bir-biridan farq qiladi.

Ko‘pchilik bolalar uchun yozish osonroq kattalarga nisbatan, deb o‘ylaydi. Vaholanki, bu yuz martalab qiyin, mashaqqatli ish. Bola siz-u bizdan aqlli, sezgir va zukko bo‘ladi.

Bolalar yozuvchisini qiynashi kerak bo‘lgan narsa – **mas‘uliyat.**

“Bola uchun yozilgan asarda eng muhim omil nima, deyishsa “matn, til” degan bo‘lardim. Til shunday bo‘lishi kerakki, agar siz matnni bolaning yoshiga mos so‘zlardan foydalanib, samimiy yozsangiz, matningizni tishga tegadigan bayondan xoli qilib tasvirlasangiz, bola kitobingizni yoqtirmasligi mumkin, lekin oxirigacha o‘qiydi. U, avvalo, tushunib olishi kerak. Voqealar qayerga ketayotganini anglab olsagina, zavqlanib o‘qiydi”, – deydi Bolalar yozuvchisi Sadulla Quronov.

Har qanday milliy adabiyotda bolalar adiblari nisbatan kamchilikni tashkil etadi. Bu bejiz emas. Bolajonlarga atab asar bitish uchun ijodkordan katta salohiyat, bag‘rikenglik talab etiladi. Salohiyatni-ku, mehnat va izlanish evaziga kuchaytirish mumkindir, biroq ko‘ngilni muayyan o‘zanga solish anchayin qiyin. Jajji kitobxonlarning qalbini zabt etish uchun bolalar adibi bo‘lib tug‘ilish kerak! Bunday saodat esa har qanday qalamkashga ham nasib etavermaydi. Italiyalik mashhur adib Janni Rodari o‘zining yuksak iqtidori va beg‘ubor ko‘ngli ila jahonning turli mamlakatlarida yashayotgan bolalar qalbiga, ong-u shuuriga yo‘l topgan ardoqli adiblardandir.

Bolalarni aldab bo‘lmaydi, voqealar girdobiga o‘ralib, ularni yozilganidek qabul qiladi. Shuning uchun voqealar suujetida adiblar juda mahorat bilan mehnat qiladi.

Dunyoni bolalardek ma‘sum nigoh bilan ko‘ra olgan Janni Rodari Bolalar adabiyotining zabardast adibiga aylandi va

Date: 7th June-2026

butun dunyo bolalarining sevimli qahramonlarining muallifi sifatida tanildi.

Rodarining “Jelsamino yolgʻonchilar mamlakatida”, “Osmon va zamindagi sheʼrlar”, “Yangi yil archalari sayyorasi”, “Samodagi tort”, “Bekorchi laqabli Jovanninoning sarguzashtlari” singari asarlari bolalar kitob javonidan joy ola boshladi. Uning asarlari bir qator tillarga tarjima qilinmoqda.

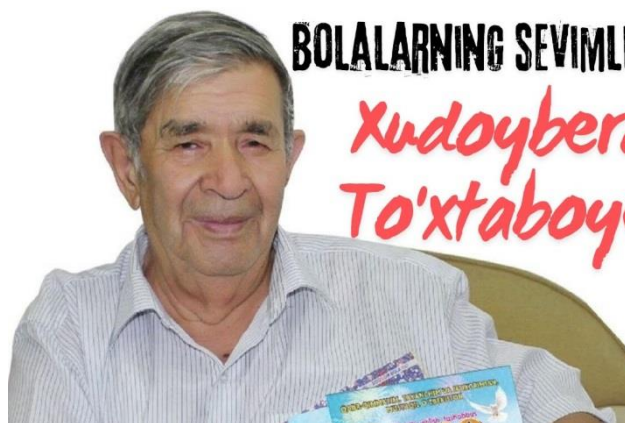
Janni Rodarining ertak, qissa va hikoyalarida bolalarcha soddalik, begʻuborlik yaqqol koʻzga tashlanib turadi. Shu bilan birga, u oʻz asarlarida yangicha, noanʼnaviy usul va uslublardan ham unumli foydalandi. “Uchtadan yakuni bor ertaklar” toʻplamida ana shunday yangicha yondashuvni koʻrish mumkin. Bu ertaklarning har birida oʻquvchiga voqealarning uch xil yechimini taqdim etadi. Adibning barcha asarlari bolalarni rostgoʻy, dovyurak boʻlishga, odamlarga faqat ezgulik ulashishga daʼvat etadi.

1970-yilda Janni Rodari bolalar adabiyoti rivojiga qoʻshgan hissasi uchun Gans Xristian Andersen nomidagi xalqaro mukofotga sazovor boʻladi.

Oʻzbek Bolalar adabiyoti yozuvchisi X.Toʻxtaboyev: “Meni bolalarga bogʻlaydigan ichki dardim ularga boʻlgan bitmas muhabbatim va achinishimdir. Yigʻlayotgan bolalarni koʻrsam, yoniga oʻtirib yupatsam deyman. Yaxshi oʻqimayotgan bolani koʻrsam “esizgina, shu paytda vaqtini bekorga oʻtkazmay, koʻproq

oʻrganib, koʻproq oʻqisa, maʼnaviyati butunroq oʻsadi” deya achinaman. Har bir boladagi Alloh bergan qobiliyat ertaroq ochilsa yaxshi boʻladi deb oʻylayman. Bolalar uchun tugʻildim, bolalar uchun yashadim, yana bolalar uchun yashayveraman deb maqtanib ham yuraman. Yozayotganimda esa kekxa yoshdagi odam boʻlib emas, xuddi bolaning oʻzi boʻlib, yoki yaqin oʻrtogʻiga aylanib yozaman. Qaysi yoshdagi bola, yoki oʻsmir uchun asar yozmoqchi boʻlsam oʻsha yoshdagi bola yo oʻsmirlar davrasida boʻlishga harakat qilaman. “Jannati odamlar” romanini yozayotganimda, koʻp vaqtimni bogʻchadagi yuqori bosqich bolalari, maktabdagi birinchi sinf oʻquvchilari bilan oʻtkazdim”, – deya adabiyot maydoniga kirib kelganini xotirlaydi.

Adabiyot oʻquvchilarga turli madaniyatlar va jamiyatlardagi insoniy tajribalarni oʻrganishlari mumkin boʻlgan noyob koʻzgularni taklif qiladi. Janni Rodari va Xudoyberdi Toʻxtaboyev asarlarida biz bolalik, tasavvur va kattalar dunyosida kechishning murakkabligini taʼkidlaydigan ajoyib oʻxshash mavzularni uchratamiz. Ikkala muallif ham ijtimoiy adolatsizliklar va aybsizlikni yoʻqotish kabi jiddiy muammolar bilan

BOLALARNING SEVIMLI ADIBI
Xudoyberdi
To'xtaboyev

Date: 7th June-2026

kurashayotganda o'quvchilarni ijodkorlik bilan shug'ullanishga undaydigan o'ynoqi, ammo ta'sirchan hikoya uslubidan foydalanadilar. Ularning asarlarini o'rganib chiqib, ushbu mavzular o'zlarining madaniy kontekstlarida qanday aks sado berishini aniqlash mumkin, bu bizning umuminsoniy tajribalar haqidagi tushunchamizni boyitadi. Rodarining hikoyalari va To'xtaboyevning aks ettiruvchi nasri o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib, ularning yozuvlari nafaqat qiziqarli, balki bolalar va jamiyatlar duch kelayotgan muammolar haqida fikr uyg'otayotganini ko'rsatadi. Qiyosiy tahlil orqali ularning adabiyotga qo'shgan hissalarining chuqurligi va dolzarbligini baholashimiz mumkin.

O'zining hayoliy bolalar adabiyoti bilan mashhur italiyalik yozuvchi Janni Rodari ijodkorlik, fantaziya va ijtimoiy ongini ta'kidlaydigan asarlari bilan katta hissa qo'shgan. Uning "Xayol grammatikasi" nomli kitobi hikoya qilishning ahamiyatini o'rganadi va bolalar ijodini ilhomlantirish uchun turli usullarni taklif etadi. Rodari adabiyot nafaqat qiziqarli, balki tarbiyalashi, yosh kitobxonlar orasida tanqidiy fikrlash va empatiyani rivojlantirishi kerak, deb hisoblardi. Bu falsafa uning asarlarida yaqqol namoyon bo'ladi, bu yerda fantastik elementlar ko'pincha chuqurroq axloqiy saboqlar va jamiyat haqidagi fikrlarni o'z ichiga oladi. Xuddi shunday, atoqli o'zbek bolalar yozuvchisi Xudoyberdi To'xtaboyev ham an'anaviy folklorni zamonaviy mavzular bilan uyg'unlashtira olgani bilan mashhur. Uning hikoyalari ko'pincha madaniy merosni nishonlaydi va zamonaviy muammolarni hal qiladi, ularni bugungi yoshlar uchun dolzarb qiladi va o'zlikni anglash tuyg'usini rivojlantirishga yordam beradi. Ikkala yozuvchi ham yosh kitobxonlarni o'zlarining hikoyalari orqali tasavvur va haqiqatni o'rganishga chaqiradi, madaniy tafovutlarni yo'q qiladi.

Janni Rodari ham, Xudoyberdi To'xtaboyev ham o'ziga xos hikoya uslublari orqali o'z kitobxonlarini o'ziga jalb etish uchun tasavvur va ijod kuchidan samarali foydalanmoqda. Ularning asarlari ko'pincha o'quvchilarni voqelik chegaralaridan oshib ketishga chorlaydi va ularni hamma narsa mumkin bo'lgan muqobil dunyolarni tasavvur qilishga undaydi. Jumladan, Rodarining fantastik unsurlardan o'ynoqi til bilan qo'llanishi o'quvchilarning tasavvurini uyg'otadi, To'xtaboyevning yorqin tasvirlari va madaniy ma'lumotlari esa boy hikoyachilik an'alaridan kelib chiqib, ijodkorlikni tarannum etuvchi murakkab rivoyatlarni to'qiydi. G'oyalarning o'zaro uyg'unlashuvi tasavvur hikoyani va undagi personajlarni ham qanday shakllantirishini chuqurroq tushunishga olib keladi. Natijada, ularning hikoyalari ijodkorlikning kundalik hayotdagi ahamiyati va bizning nuqtai nazarimiz va tajribamizga chuqur ta'siri haqida eslatma bo'lib xizmat qiladi. Ushbu mavzularni yoritib, ikkala muallif ham o'quvchilarni o'zlarining xayoliy qobiliyatlarini qamrab olishga ilhomlantiradi va ularga ijodkorlik shaxsiy va jamoaviy o'sish uchun zarur ekanligini eslatadi.

Adabiyot ko'pincha jamiyat muammolari va inson tajribasini aks ettiruvchi ko'zgu bo'lib xizmat qiladi, mualliflarga o'z dunyolarining murakkabligini tanqid qilish yoki yoritish uchun platforma yaratadi. Janni Rodari va Xudoyberdi To'xtaboyev ijodida ijtimoiy sharhlar ularning hikoyalarida murakkab tarzda to'qilgan bo'lib, o'quvchilarni tengsizlik, adolat, ta'limning o'rni kabi dolzarb ijtimoiy mavzular bilan shug'ullanishga undaydi. Masalan, Rodari status-kvoga qarshi chiqish va tasavvurning o'zgartiruvchi

Date: 7th June-2026

kuchini himoya qilish uchun hikoyalardan foydalanadi, bu esa jamiyatdagi o'zgarishlar ondan boshlanishini ko'rsatadi. To'xtaboyevning hikoyalari ham o'z jamiyatidagi madaniy va siyosiy murakkabliklarga to'xtalib, uning qahramonlari duch keladigan muammolar haqida tushuncha beradi. Ikkala muallif ham suhbat va mulohaza yuritish uchun o'zlarining hikoyalaridan foydalanadilar va shu bilan o'quvchilarni o'z jamoalarida o'zgarishlarni amalga oshirishda shaxsiy va jamoaviy mas'uliyatlarini hisobga olishga taklif qilishadi.

Janni Rodari ham, Xudoyberdi To'xtaboyev ham o'z hikoyalaridan dolzarb ijtimoiy muammolar va qadriyatlarni aks ettirish uchun foydalanadilar va shu orqali o'quvchilarni zamonaviy hayot tanqidiga jalb qiladilar. Masalan, Rodari o'z hikoyalarida ko'pincha ijtimoiy adolat va tasavvurning ahamiyati mavzularini to'qib, yosh kitobxonlarni yanada adolatli dunyoni tasavvur qilishga undaydi. Uning ertaklari bugungi kunda jamiyatda kuzatilayotgan kurashlarning ko'zgusi bo'lib xizmat qiladigan adolatsizlikka qarshi turadigan va o'zgarishlar tarafdori bo'lgan qahramonlarni taqdim etgan holda jamiyatdagi zulmga qarshi turadi. To'xtaboyev o'zlikni anglash va madaniy meros masalalarini o'rganib, globallashuv sharoitida o'z ildizlarini eslab qolish muhimligini ta'kidlaydi. Uning hikoyalari ko'pincha mustahkamlik va jamiyat mavzulari bilan rezonanslashadi, zamonaviy qiyinchiliklarga qarshi oila va an'analar qadriyatlarini ta'kidlaydi. Har ikki muallif ham o'zlarining jozibali hikoyalari orqali o'z asarlarini nafaqat qiziqarli, balki o'ylantiruvchi ham qilib, jamiyat qadriyatlari haqida mulohaza yuritishga taklif qiladi.

Janni Rodari ham, Xudoyberdi To'xtaboyev ham o'z kitobxonlarida chuqur aks-sado beradigan umid, tasavvur va ijtimoiy adolat mavzularini yoritadi. Ularning asarlari ijtimoiy me'yorlarga qarshi chiqish va o'zgarishlarni ilhomlantirish vositasi sifatida hikoya qilish kuchini o'rganadi. Ushbu yondashuv o'z auditoriyasida umid tuyg'usini rivojlantiradi va hatto eng kichik ovozlari ham sezilarli o'zgarishlarga hissa qo'shishi mumkinligini eslatadi. Ularning – yozuvlarning, ta'siri shunchaki o'yin-kulgidan tashqarida; u o'quvchilarni o'z hayotlari va jamiyatlari haqida fikr yuritish uchun harakatga chaqirish bo'lib xizmat qiladi. Rodari va To'xtaboyevlar hikoya qilishga ishtiyoqi bor bo'lgan, shuningdek, o'z jamiyatlarining ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga, shu orqali kelajak avlodlarning ongi va qalbini shakllantirishga katta hissa qo'shgan adiblar hisoblanadi. Shuning uchun ularning bolalar adabiyotida o'ziga xos muhim o'rni bor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLR RO'YXATI:

1. O'zbek bolalar adabiyoti va adabiy jarayon, T., 1989;
2. Safarov O. Oliy o'quv yurtida "Bolalar adabiyoti" fani muammolari. // Til va adabiyot ta'limi, 1994.